

Charakteristika města

Město České Budějovice bylo a je přirozeným centrem jižních Čech. Již po několik století zůstává jejich správním střediskem. Od 1. ledna 2000 se staly České Budějovice sídlem nově ustanoveného Budějovického kraje, který byl poté přejmenován na Jihočeský kraj.

Město leží v Českobudějovické pánvi na soutoku řek Vltava a Malše. Jeho území má v podstatě rovinatý charakter, nadmořská výška náměstí Přemysla Otakara II. dosahuje 387 m (minimální nadmořská výška na území města dosahuje 379 m, maximální pak 528 m). Území města patří do mírně teplého pásma, s průměrnou roční teplotou vzduchu kolem 8°C. Katastrální území města měří 5,6 tis. ha, je rozděleno do 7 městských částí a více než 70 urbanistických obvodů. Ke zvláštnostem města patří čtvercové náměstí s kolmo na sebe navazujícími ulicemi.

Počátek historie města sahá do roku 1265, kdy český král Přemysl Otakar II. dal pokyn k jeho založení, aby upevnil svůj politický a hospodářský vliv na jihu země. Zejména z obranných důvodů zvolil pro královské město soutok řek Vltavy a Malše. Díky královským privilegiím se město rychle rozvíjelo. Úpadek nastal až vlivem třicetileté války. Důležitým mezníkem hospodářského vývoje bylo zahájení provozu koněspřežní železnice na trati České Budějovice – Linz v roce 1832 (první na evropské pevnině) a vznik první továrny na výrobu tužek a keramického nádobí v roce 1847 (firma Hardtmuth).

Současné území města bylo vytvářeno v procesu dlouhodobého historického vývoje. Jeho jádrem byla historická část, kterou v podstatě tvořilo vnitřní město, ohraničené řekami Vltavou a Malší a tzv. Mlýnskou stokou, protékající podél bývalých městských hradeb. Již v předchozích stoletích však město tento rámec přerostlo a vytvořila se jeho předměstí - Pražské, Vídeňské (později nazývané Brněnské) a Linecké (nazývané též Krumlovské), která se postupně stávala součástí města. Po druhé světové válce byly postupně přičleněny až dosud samostatné obce: Čtyři Dvory, Dobrá Voda (v roce 1990 se však osamostatnila), Kněžské Dvory, Mladé, Nové Vráto, Pohůrka, Rožnov, Suché Vrbné, Nemanice, Nové Hodějovice, Haklovy Dvory, Zavadilka, České Vrbné, Kaliště a Třebotovice.

Charakteristickým rysem populačního vývoje ve městě byl trvalý růst počtu jeho obyvatel. V dlouhodobém vývoji se počet obyvatel města snižoval pouze v době druhé světové války a několik let po jejím skončení (vliv válečných událostí, odsunu Němců, odchodu obyvatel do pohraničí). Tohoto růstu bylo dosahováno především příznivým výsledkem stěhování, v menší míře pak přirozenou měnou obyvatelstva (převahou narozených nad zemřelými). V posledních letech však došlo ve vývoji ke zvratu. Od roku 1994 každoročně většinou více občanů města umíralo, než se narodilo. Tato tendence se sice od roku 2004 změnila, ale přesto přirozený přírůstek nedokázal nahradit nepříznivý výsledek stěhování. Od roku 1995 počet osob z města vystěhovalých převažoval (s výjimkou let 2006, 2007, 2015, 2017, 2018, 2019, 2021, 2022 a 2023) nad počtem přistěhovalých (jednalo se především o vystěhovávání do okolních obcí, ale také do hlavního města Prahy).

Na konci roku 2024 mělo město 97,2 tis. obyvatel, což představovalo téměř polovinu obyvatel okresu a necelých 15 % obyvatel celého Jihočeského kraje. Za téměř 150 let od prvního velkého cenzu v roce 1869 se počet obyvatel města zvýšil více než pětinašobně. Počtem obyvatel byly koncem roku 2024 České Budějovice 7. největším městem Česka (po Praze, Brně, Ostravě, Plzni, Liberci a Olomouci).

Město České Budějovice je nejvýznamnějším hospodářským centrem na jihu Čech. Geografická poloha, přírodní surovinové zdroje a zemědělská výroba ve spádových oblastech příznivě ovlivňovaly podnikatelské aktivity. V posledních letech se v hospodářské struktuře města projevuje blízkost hranice s Rakouskem a Německem, která umožňuje rozvoj podnikatelských aktivit i cestovního ruchu.

Ve městě se koncentrují pracovní příležitosti pro široké okolí. Jako přirozené centrum je sídlem podniků, které mají své provozovny rozmístěny po celém kraji. Sídlí zde především podniky strojírenského průmyslu, významné je též postavení průmyslu potravinářského. Výrobky některých firem jsou známy v celé řadě zemí světa, jako například pivo Budvar, tužky Koh-i-noor a další. Ve městě sídlí řada významných stavebních firem. V posledních letech došlo ke značnému rozvoji soukromého podnikání, ve městě má své sídlo více než 16 tisíc subjektů, které vykazaly aktivitu. Menší firmy se zaměřují především na obchodní činnost, poskytování služeb a poradenské činnosti různého druhu.

Koncentrace obyvatelstva, výrobních činností, služeb, kulturního a společenského života do města ovlivnila spádovost dopravy, která se z města paprskovitě rozbíhá. České Budějovice jsou přirozeným dopravním uzlem a jsou napojeny na celostátní komunikační síť. Mezinárodní a dálkové autobusové linky spojují město s důležitými tuzemskými i zahraničními městy. Městem prochází 7 železničních tratí společných pro osobní i nákladní přepravu.

Město České Budějovice je významné pro celý region nejen jako sídlo úřadů státní správy, ale také jako středisko vzdělávání, kultury, zdravotnictví a dalších služeb. V terciární sféře má město význam zejména v oblasti školství, protože řada středních škol poskytuje vzdělání studentům z celého regionu. Z užšího okolí se pak sjíždějí i žáci základních škol. Nezastupitelnou úlohu v této oblasti mají fakulty Jihočeské univerzity, na nichž studují studenti nejen z jižních Čech, ale i z ostatních krajů Česka. Ve městě sídlí také Vysoká škola technická a ekonomická a Vysoká škola evropských a regionálních studií. Významné postavení má město rovněž ve vědecké činnosti, protože se zde nachází pracoviště Akademie věd se zaměřením na výzkum v oblasti biologie. Zdravotnické služby jsou ve městě koncentrovány především do ordinací specialistů, ale značná část obyvatel okolních obcí sem dojíždí i k praktickému lékaři. Významné postavení v poskytování zdravotnických služeb má Nemocnice České Budějovice, na jejíchž pracovištích se soustřeďují pacienti, kteří potřebují specializovanou lékařskou péči. Také v oblasti kultury se město projevuje jako přirozené středisko. Působí zde Jihočeské divadlo, Jihočeské muzeum, Malé divadlo, Alšova jihočeská galerie, ale i řada soukromých kulturních zařízení.

Ve městě se v roce 2024 ubytovalo téměř 240 tis. návštěvníků, z toho bylo necelých 45 % Čechů. Další návštěvníci přijížděli na jednodenní cesty. Cílem návštěvníků města je především urbanisticky ojedinělé čtvercové náměstí s měšťanskými domy s podloubím, původně renesanční radnice s barokní přestavbou, Samsonova kašna, Černá věž, Solnice, dominikánský klášter s gotickým kostelem, katedrála sv. Mikuláše, zbytky městského opevnění, hradební věže (Železná panna, Rabenštejnská věž) a mnohé další památky. Jádrem města s historicky cenným náměstím a přilehlými ulicemi bylo vyhlášeno městskou památkovou rezervací. Ke zvýšení počtu návštěvníků významně přispívají výstavy Země živitelka, a Hobby a bohatý kulturní život ve městě.